

Analýza, reflexe a hodnocení kvality výuky

(přednáška 8. 11. 2013)

Analýza výuky jako klíčová součást profesních činností učitelů

- Tvorba a strukturování obsahu výuky je v centru uvědomělé pozornosti učitele.
- Analýza (interpretace) výuky zpravidla probíhá přímo v akci a je záležitostí učitelské intuice.

Učitelská intuice: hlavní problém profese?

- Mnozí učitelé prokazují výborné schopnosti realizovat výuku a řešit související problémy.
- Potíže se objevují, pokud mají zdůvodnit, proč použili právě určitý postup, příp. proč v určité situaci reagovali tak či onak.

Co říká váš šestý smysl?

Věříte intuici, nebo raději dáte vždy přednost logickým a praktickým názorům vašeho rozumu?

Učitelská intuice: zdroj poznávací nejistoty

Důsledky:

- Učitelé nedisponují znalostmi (pojmy), prostř. kterých by byli schopni svá rozhodnutí zdůvodnit.
- Střídmá profesionální komunikace o problémech spojených s výukou.
- Oslabená profesionální komunikace ve vztahu k praxi výuky podvazuje tvorbu pedagogické teorie.
- Odtud pramení poměrně vysoká míra *poznávací nejistoty*
→ rutinizace aktivit

Učitelé jsou izolováni ve třídě?!

Izolace ve třídě učitelům brání hovořit o svých myšlenkách a řešit společné problémy.

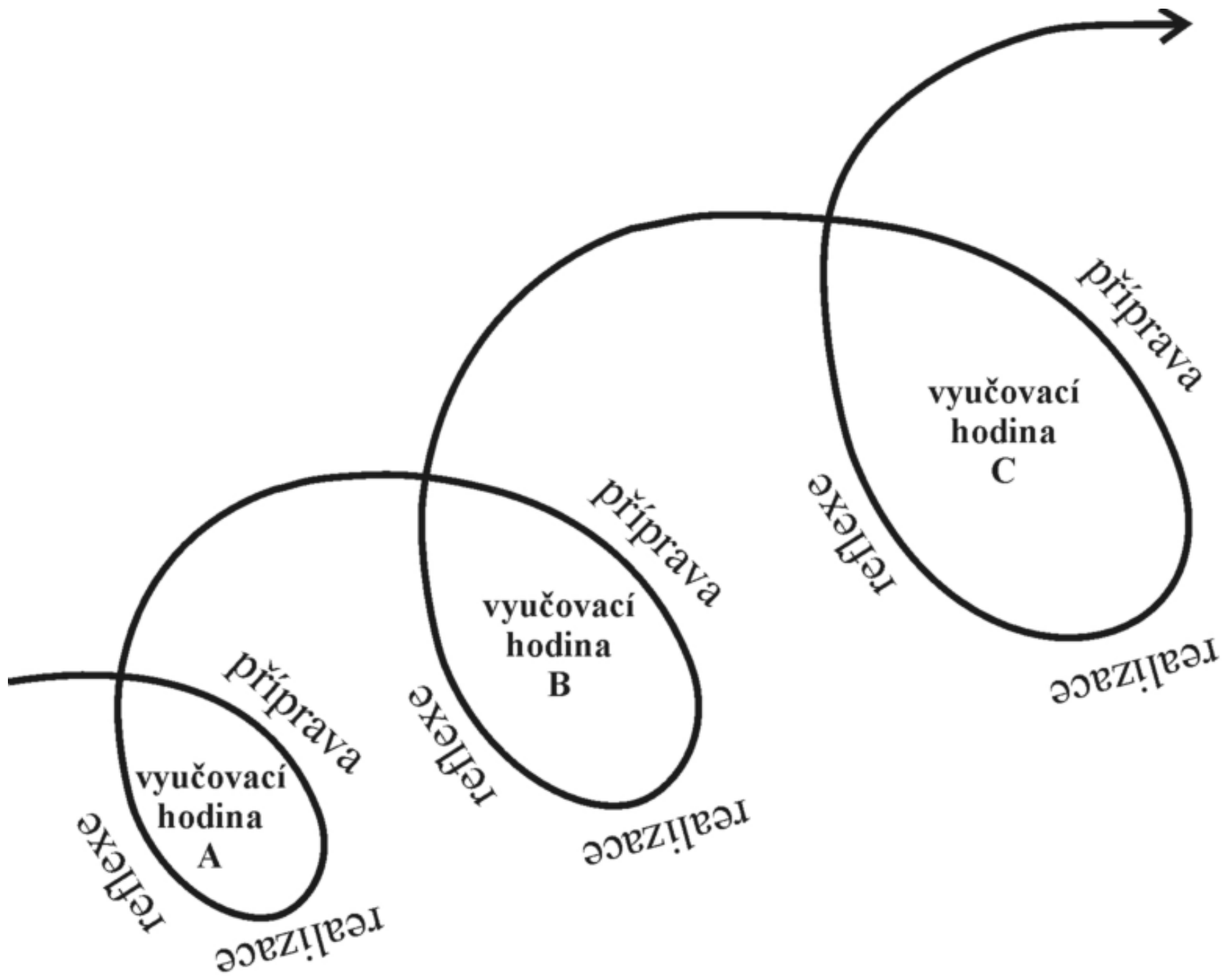

Proč analyzovat výuku? Je to potřeba?

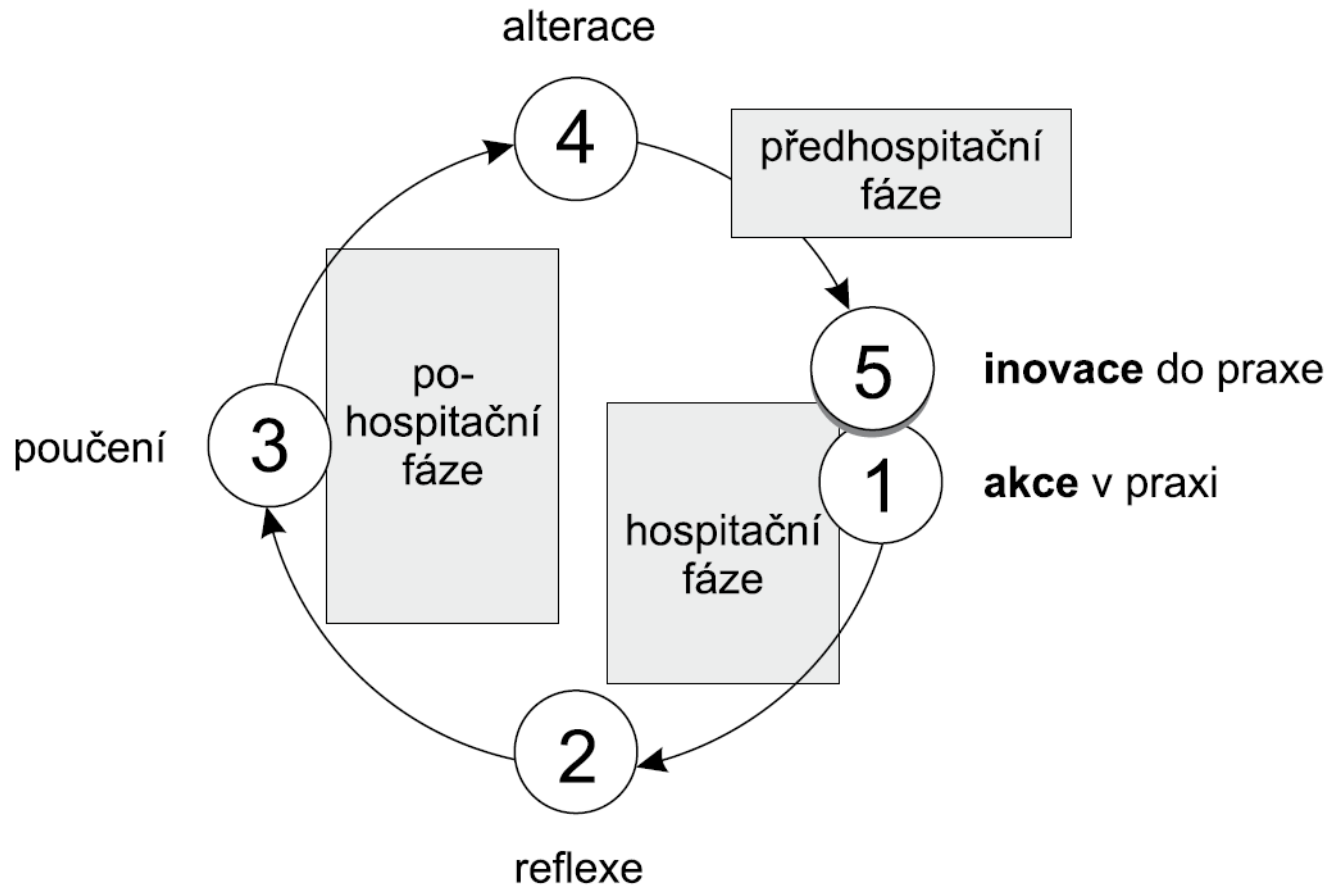
- Začarovaný kruh:
 - učitelé v praxi nevnímají přínosnost analyzování výuky = nevěnují pozornost zdůvodňování svých profesních rozhodnutí.
 - chybí-li potřeba zdůvodňovat jednání ve výuce, nevytváří se ani poptávka po analýze.
- Problém však nastává v situaci, dojde-li k tlaku na změny.
- Tlak na změny: kurikulární reforma, inspekce, ředitel, rodiče...

Hospitace jako nástroj profesního rozvoje

- Návštěva ve třídě spojená s následným rozbořem
- Zpětnovazební a kontrolní funkce
- Kdy je pedagogická hospitace „rozvíjející“?
 - Pokud dochází k odborné komunikaci o kvalitách výuky
 - Pokud dochází k poučení ze zpětné vazby (reflexe)
- Zprostředkování plodného kontaktu mezi pedagogickou teorií a praxí

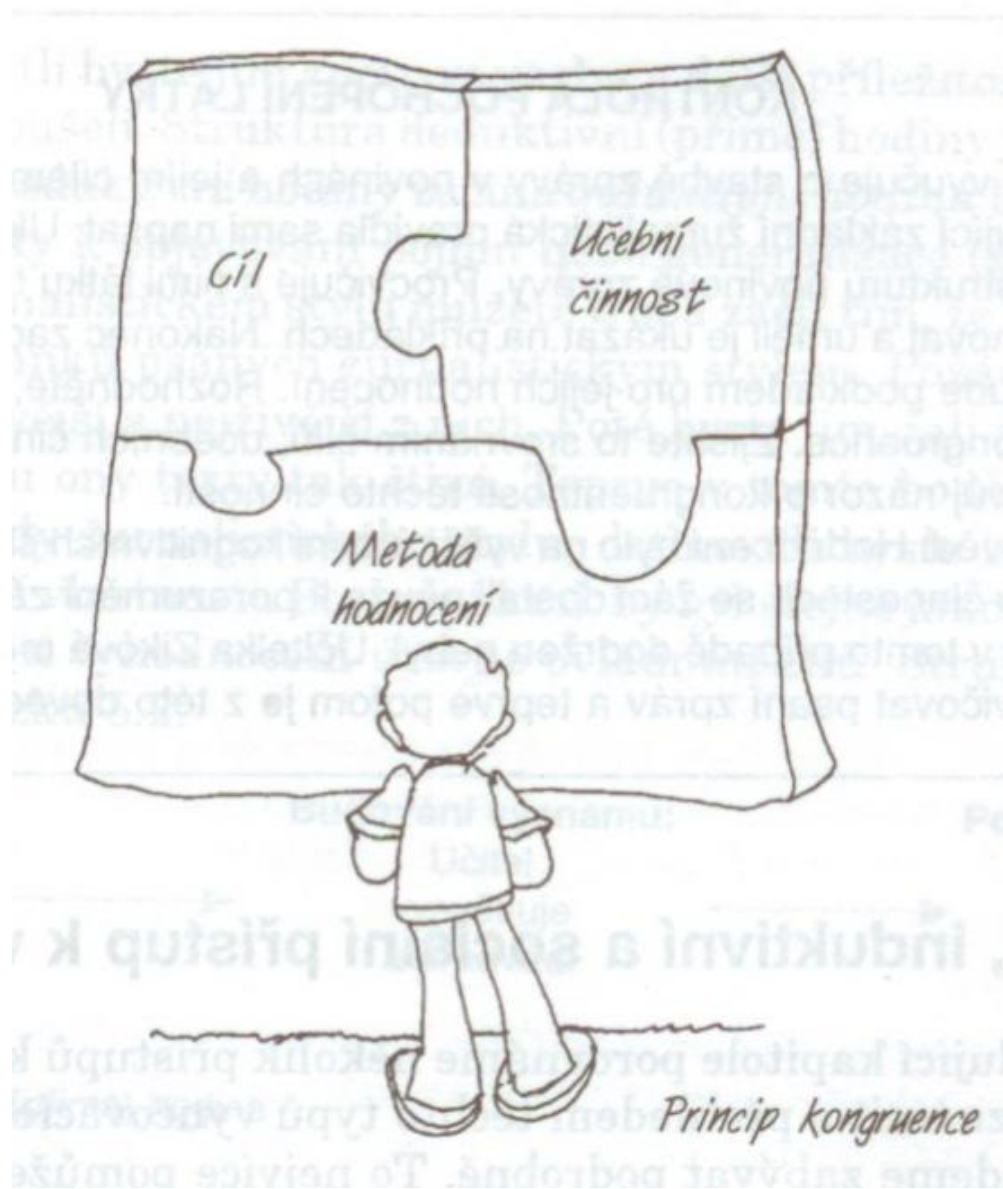
Jak přivádět k řeči intuici?

Obr. 3.3: ALACT model s uvedením fází hospitační (Janík, Slavík, Najvar et al., 2011, s. 60).

Otázka kvality výuky v centru pozornosti hospitací

- Učitelova tvořivá práce s obsahem je středem pozornosti při hospitaci i v průběhu pohospitačního rozboru.
- Vše je pod zorným úhlem požadavků na cíle, kterých má žák při svém učení ve výuce dosáhnout.
- ZÁJEM O SLEDOVÁNÍ VZTAHŮ MEZI CÍLI A OBSAHEM

(Pasch et al., 1998, s. 193)

Hospitační metodika AAA

- **Anotace** dané situace zahrnující její kontext v rámci vyučovací hodiny
- Následná **analýza** bude zaměřena na určitý aspekt situace (její strukturu, průběh, didaktické provedení apod., která v sobě zahrnuje potenciál ke změně.
- V závěru bude navržena a následně přezkoumána **alterace** (tj. hypotetická změna k lepšímu), což umožní provést diskusi v duchu tzv. reflektivní praxe (srov. Janík, Slavík, Najvar et al., 2011, s. 44-62).

Tak či onak ve výuce

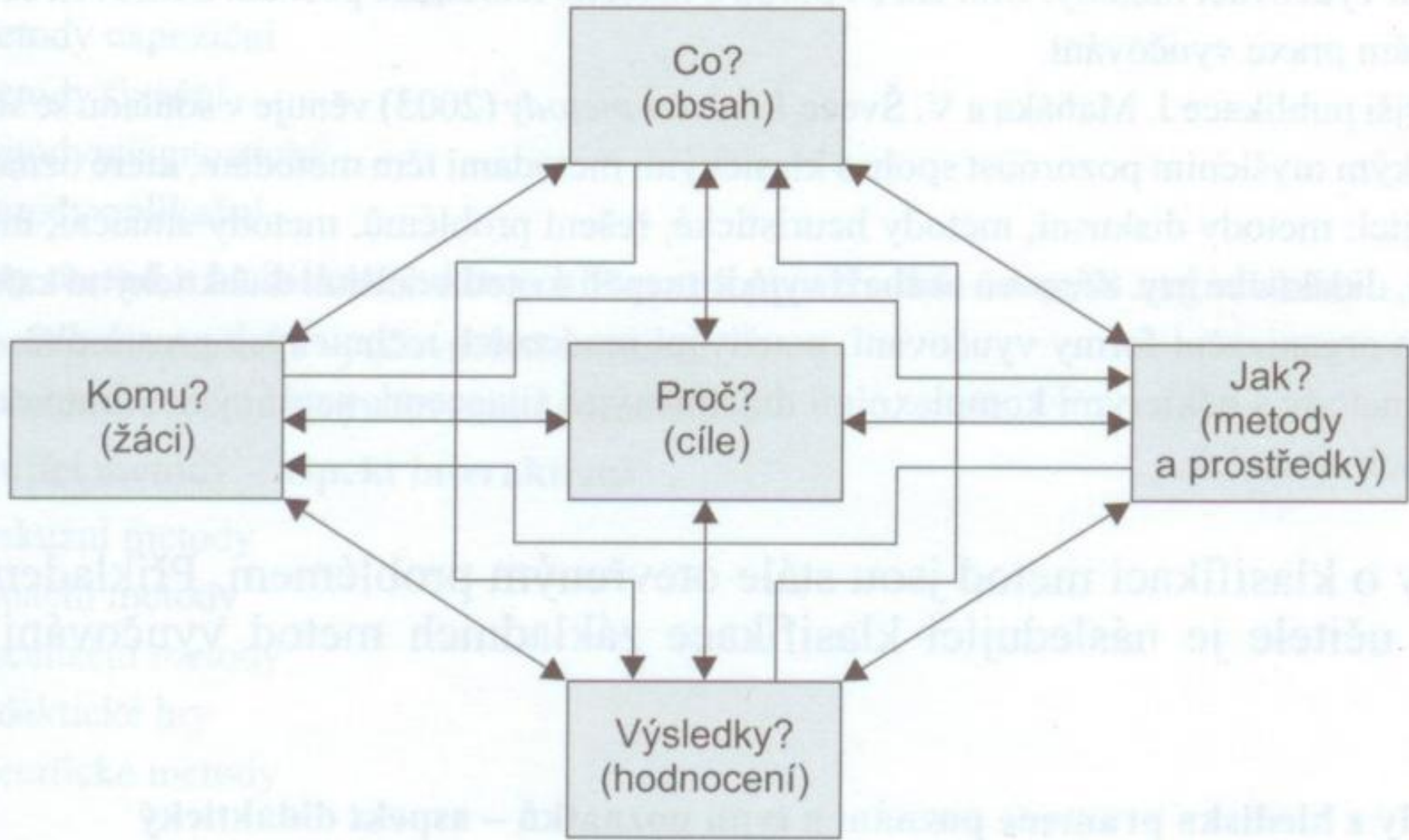
- Pochválen buď učitel, který zná dvacet, třicet nebo třeba sto padesát způsobů, jak vyučovat totéž jinak.
(Janík & Najvar, 2012, s. 45)
- Zdařilý příklad aplikace metodiky AAA je [zde](#).

Čas	Průběh výuky - úvod	Poznámky hospitujícího	Hodnocení, alterace
10:23	<p>Hodnocení pravdivosti tvrzení</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Žáci mají položené hlavy na lavicích, učitelka říká věty, které jsou buď pravdivé, nebo nepravdivé. Žáci v případě nepravdivého tvrzení zvednou hlavu.</i> <p>U: Já tvrdím, že ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • duben je zimní měsíc (<i>ozývá se - není</i>); • únor je nejdelší měsíc v roce (<i>žáci se smějí</i>); • největší vtipálek ve třídě je Šimon (<i>žáci nezvedají hlavy a přitakávají - U: Je to tak, shodli jsme se.</i>); • Karel Čapek je spisovatel (<i>žáci nereagují, nebo říkají dobře</i>); • Jiří Žáček je básník (<i>žáci opět nereagují, tzn. souhlasí</i>). 	<p>Zřejmě jde o zažitou, častěji opakovanou metodu.</p> <p>Odhadovaný přínos metody:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podpora pozornosti - žáci se učí naslouchat. • Výcvik v porozumění slyšenému. • Zaměření pozornosti žáků na logický problém: rozhodování o pravdivosti tvrzení. <p>Připomínka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Davové odpovídání nepřináší dostatečnou zpětnou vazbu pro učitele, není dost dobře znát, kdo odpoví špatně a proč. 	<p><i>Podnětná část hodiny</i></p> <p>Alterace:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Místo zvedání hlav hlasovat přes interaktivní tabuli - tím je možné získat rychlý přehled o správných a nesprávných reakcích a dále s nimi pracovat. • Ptát se na špatné odpovědi a pracovat s případnými chybami

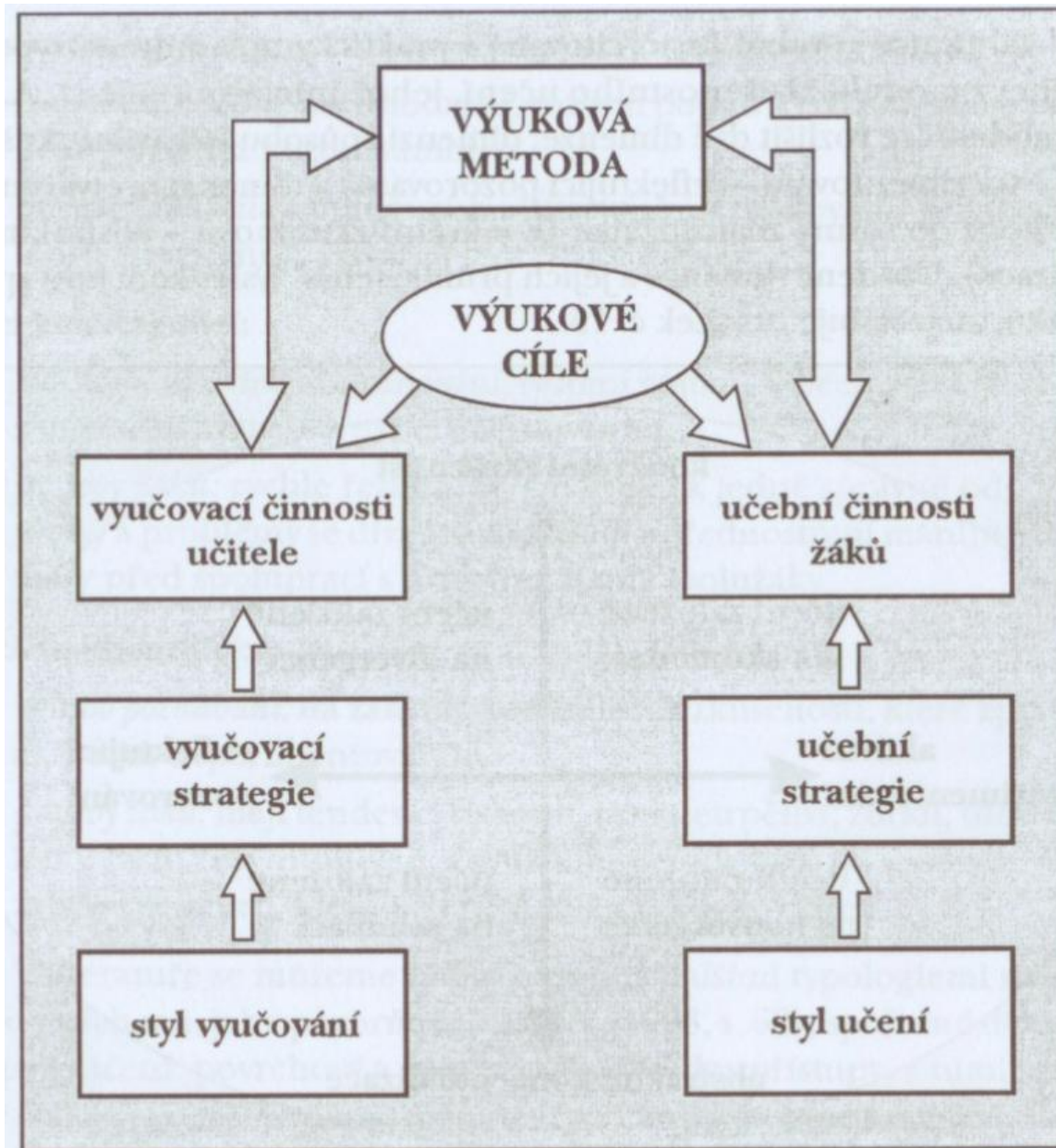
Pohled do výuky 3.1: Úryvek z hospitačního záznamu s návrhem alterací (založeno na spolupráci s týmem ZŠ)

Střet mezi teorií a praxí (theory and practice gap)

- Jak víte, co funguje dobře?
- Existují metody, které nefungují?
- Co dělám dobře? Co dělám špatně?
- Co je lepší? Aby žáky učení bavilo, nebo aby měli výsledky?
- Hledáním odpovědí na uvedené otázky se zabývá pedagogický výzkum.

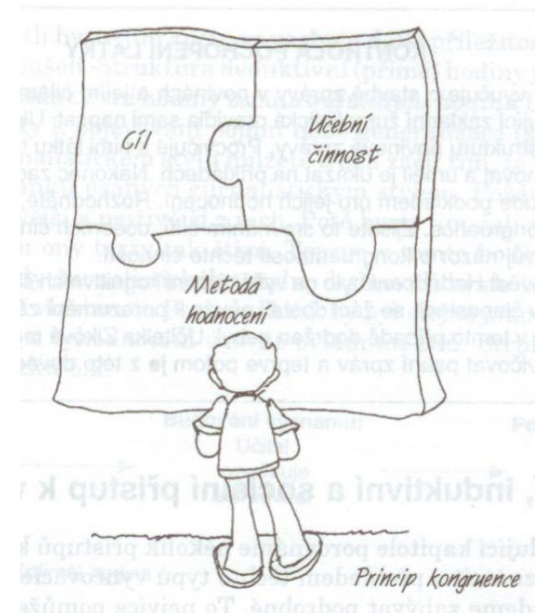
(Skalková, 2007, s. 183)

(Maňák & Švec, 2003, s. 31)

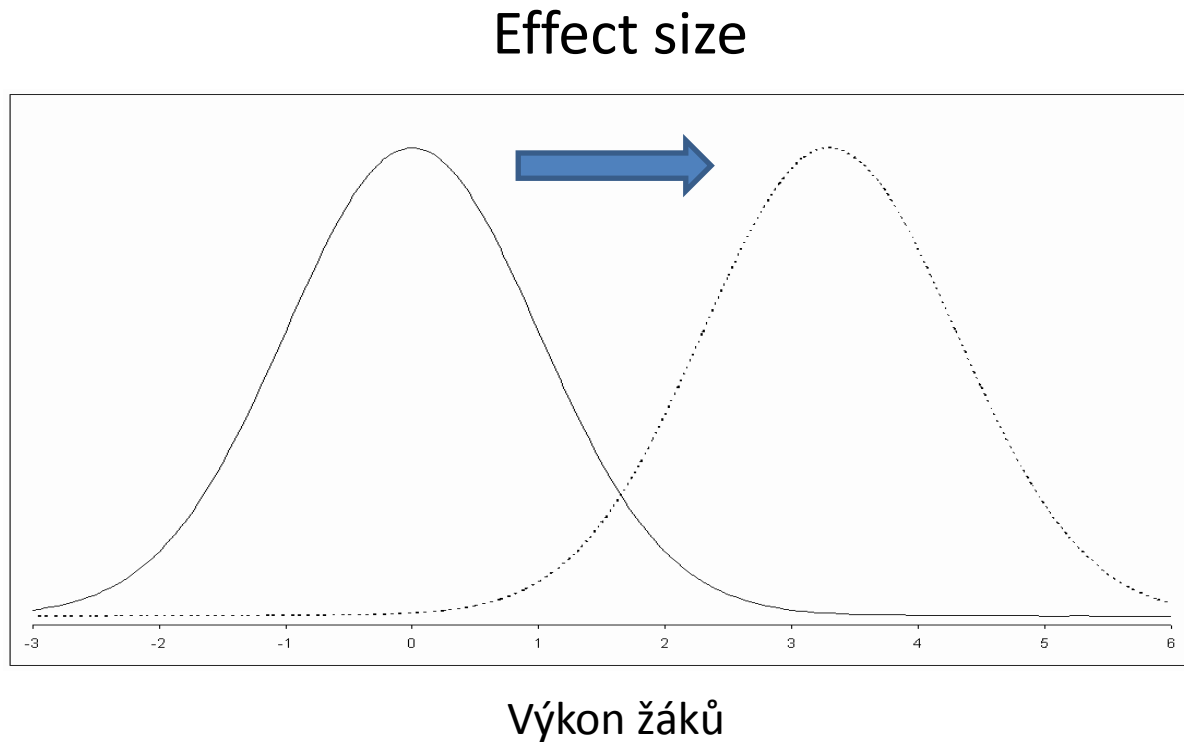
Hodnocení kvality výuky

- V anglosaských zemích je pedagogika úzce propojena s pedagogickou psychologií.
- Ústřední koncepty středoevropské didaktiky jsou zde upozaděny, případně se vůbec nepoužívají.
- Např. pojem výuková metoda je používán pro konkrétní postup při jednotlivých vyučovacích hodinách.
- Nadřazený pojem je „strategie“ – středem zájmu jsou efektivní vzdělávací, výukové aj. strategie.
- Zájem o vstupy a výstupy vzdělávání.

Efektivní výukové strategie

- Efektivní výukové strategie jsou takové vyučovací postupy, které mají prokazatelné účinky na výsledky žáků.

Vliv různých proměnných na výsledky učení

Influence	Effect-Size
Teacher process influence	
Reinforcement	1.13
Instructional quality	1.00
Remediation/feedback	.65
Challenge of Goals	.52
Teacher methods	
Direct instruction	.82
Class environment	.56
Peer tutoring	.50
Mastery learning	.50
Homework	.43
Teacher Style	.42
Questioning	.41
Advance organisers	.37
Simulation & games	.34
Computer-assisted instruction	.31
Instructional media	.30
Testing	.30
Programmed instruction	.18
Audio-visual aids	.16
Individualisation	.14
Behavioural objectives	.12
Team teaching	.06

Student influences	
Students prior cognitive ability	1.04
Students disposition to learn	.61
Affective attributes of students	.24
Physical attributes of students	.21
Home influences	
Home factors	.67
Parent involvement	.46
Social influences	
Peer	.38
Television	-.12
School Policy Influences	
Aims & policy of the school	.24
Ability grouping	.18
Finances/money	.12
Physical attributes of the school	-.05
Retention	-.15

<http://www.education.auckland.ac.nz/uoa/home/about/staff/j.hattie/hattie-papers-download/influences>

Efektivní výukové strategie

- 1. Zapojování rodičů do vzdělávání** – učení žáků se zlepšuje, když se školám daří získat rodiče k aktivní spolupráci na intelektuálním rozvoji svých dětí.
- 2. Hodnocené domácí úkoly** – žáci se více naučí, když učitelé zadávají domácí úkoly a pečlivě hodnotí kvalitu jejich vypracování (slovně, známkou nebo obojím).
- 3. Efektivní využití času při výuce** – čas vyhrazený pro výuku by měl být učitelem maximálně využíván a žáci aktivně zapojováni do učení.
- 4. Přímé vyučování (direct teaching)** – přímé vyučování může být velmi efektivním postupem, protože se zaměřuje na klíčové oblasti učiva a používá systematické postupy.
- 5. Orientace žáků v učivu** – když se žákům ukážou vztahy mezi minulým a budoucím učivem, zvyšuje se účinnost jejich učení.

Efektivní výukové strategie

- 6. Vyučování učebními strategiemi** – pokud jsou žákům poskytnuty příležitosti podílet se na volbě učebních cílů a jsou vedeni k poznávání různých způsobů, jak se učit, zlepšují se jejich výsledky.
- 7. Individuální vyučování (tutoring)** – vyučování (doučování) jednoho žáka nebo malé skupiny žáků s podobnými schopnostmi a vzdělávacími potřebami může být velmi efektivní.
- 8. Zvládající učení (mastery learning)** – optimální učení nastává, když žák postupuje v učivu dále až poté, kdy dobře zvládl předcházející krok.
- 9. Kooperativní učení** – když žáci při výuce spolupracují v malých skupinách, může to významně zlepšit výsledky jejich učení.
- 10. Adaptivní vzdělávání** – různé výukové techniky, které přizpůsobují vyučování potřebám jednotlivých žáků, zvyšují jejich úspěšnost při učení.

Charakteristiky kvalitní výuky

- 1. Organizace a řízení třídy** – využití času, přiměřené tempo (pacing), strukturovanost
- 2. Zprostředkování cílů a obsahů** – jasnost, strukturovanost, soudržnost
- 3. Učební úlohy** – kognitivní aktivizace
- 4. Podpůrné učební klima** – konstruktivní práce s chybou, adaptivita výukových postupů

Literatura k tématu

Doporučená:

- Janík, T., Slavík, J., & Najvar, P. et al. (2011). *Kurikulární reforma na gymnáziích. Od virtuálních hospitací k videostudiím*. Praha: NÚV. (s. 16-62)
- Janík, T., Lokajíčková, V., & Janko, T. (2012). Komponenty a charakteristiky zakládající kvalitu výuky: přehled výzkumných zjištění. *Orbis Scholae*, 6(3), 17-39.
- Pasch, M. et al. (1998). *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál. (s. 123-163)
- Janík, T., & Najvar, P. (2012). Tak či onak ve výuce... Výukové situace a úvahy nad možnostmi jejich změn k lepšímu. *Komenský*, 137(1), s. 45-46.

Pro fajnšmekry:

- Maňák, J., Švec, V. (2003). *Výukové metody*. Brno: Paido.
- Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada. (s. 181-209)
- Starý, K. (2011). Efektivní výukové strategie. In J. Kašparová (Ed.), *Výukové strategie v praxi pilotních odborných škol* (s. 5-11). Praha: NÚV.
- Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.